

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

БУЗЕНКО ІРИНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 378:[502/504+613]-047.22(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
Фрицюк Валентина Анатоліївна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
доцент кафедри педагогіки і професійної освіти,
м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лук'янова Лариса Борисівна, член-кореспондент НАПН
України, заслужений діяч науки і техніки України;
директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України, м. Київ;

кандидат педагогічних наук
Лутковська Світлана Михайлівна,
Вінницький національний аграрний університет,
Старший викладач кафедри годівлі сільсько-
господарських тварин та водних біоресурсів,
м. Вінниця.

Захист відбудеться 16 жовтня 2018 року об 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua

Автореферат розісланий «14» вересня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розв'язання нагальних екологічних проблем довкілля та охорони здоров'я людини потребує трансформації політичних, економічних, соціокультурних та освітніх пріоритетів у стосунках людини з природою. Гуманітарно-освітню стратегію вирішення цих проблем вбачаємо в переосмисленні ролі й значущості вітчизняної системи освіти в становленні й розвитку еколого-валеологічної компетентності особистості майбутнього вчителя, спрямованої на забезпечення паритету суспільства та природи, гармонії людини й навколишнього середовища.

Розв'язання сукупності проблем сучасної екологічної кризи є складовою національної політики переважної більшості країн. Одне з провідних завдань цієї політики спрямоване на досягнення кардинальних змін у ставленні людини до природи, формування екологічної свідомості, екологічного мислення та еколого-валеологічної компетентності особистості.

Нині особливо актуальною є еколого-валеологічна діяльність педагога, котра пов'язана з еколого-валеологічним навчанням і вихованням школярів, тобто навчання і виховання учнів початкової школи, що відбувається з позиції збереження здоров'я людини та навколишнього середовища; здійснення спільно з педагогічним колективом еколого-валеологічної просвіти батьків, громадськості; самовдосконалення, підвищення своєї професійної майстерності в галузі збереження здоров'я та охорони природи.

Стан еколого-валеологічної освіти й виховання учнів початкової школи значною мірою залежить від рівня сформованості відповідної компетентності вчителя та професійної готовності його до означеного напрямку педагогічної діяльності. Досягти цього можна шляхом формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі їхньої професійної підготовки.

Проблему професійної підготовки вчителів всебічно висвітлено в працях О. Абдулліної, О. Акімової, Є. Барбіної, Н. Волкової, В. Гриньової, Р. Гуревича, І. Зязюна, М. Євтуха, М. Кадемії, А. Коломієць, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, Г. Тарасенко, В. Шахова та ін. Шляхи формування професійної готовності до педагогічної діяльності досліджені В. Бочелюком, Л. Григоренко, Л. Кадченко, В. Мельник, О. Морозом, Г. Шевченко та ін.; готовність педагога до різних видів педагогічної діяльності розглянуто А. Капською, Г. Кіт, А. Ліненко, О. Пехотою, Л. Романишиною, Г. Троцько та ін.

Фундаментальну основу формування еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи становлять дослідження, що були здійснені в таких основних напрямках: біолого-екологічному – вироблення цілісного підходу до формування здоров'я людини з урахуванням її зв'язків із навколишнім середовищем (М. Амосов, Г. Апанасенко, І. Брехман, Е. Булич, М. Гончаренко, В. Горашук, В. Горчаков, Л. Жаліло, О. Ізуткін, Ю. Лисицин, І. Муравов, А. Нагорна, В. Петленко, Л. Попова, В. Самохвалов, А. Сердюк та ін.); медичному – санітарно-гігієнічна просвіта (В. Бардов, Л. Гербільський, Г. Голобородько, І. Даценко, С. Зільман, Ю. Пивоваров, Л. Трушкіна та ін.), розроблення основ безпеки життєдіяльності людини (П. Атаманчук, С. Величко, Н. Герман, С. Джигирей, Є. Желібо,

О. Зацарний, Л. Муравей, І. Пістун та ін.); психолого-педагогічному – обґрунтування форм і методів екологічної освіти (Л. Білик, Б. Величковський, М. Віленський, Л. Гербільський, В. Горащук, М. Гончаренко, О. Гречишкіна, Р. Денисенко, Ю. Жданова, І. Зверев, К. Кушніна, Б. Кваша, Л. Лук'янова, С. Лутковська, О. М'ягченко, Д. Натарова, В. Осіпова, Л. Пономарьова, О. Плахотнік, І. Суравегіна, З. Тюмасєва, А. Хрипунова та ін.), дослідження різноманітних аспектів створення здоров'язбережувального освітнього середовища (В. Безпалько, О. Іонова, О. Лукашенко, О. Омельченко, О. Савченко та ін.).

Найбільш близькими до обраної теми є такі дослідження: теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя розробляв Ю. Бойчук; формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму в процесі навчання – Н. Олійник; формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету – Л. Титаренко; формування екологічної компетентності майбутніх інженерів – А. Хрипунова.

Попри це, вивчення літератури з поставленої проблеми дає підстави стверджувати, що у підготовці вчителів початкової школи є ще багато неузгоджених питань, а в розробках її теоретичних основ виокремлюють чимало невирішених проблем, зокрема, недостатньо уваги відводять формуванню еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки.

Теоретичний аналіз проблеми й ознайомлення з сучасною практикою педагогічної освіти дає змогу окреслити низку суперечностей, розв'язання яких можливе експериментально-дослідницьким шляхом: вимогами суспільства до еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи й відсутністю науково-методичного забезпечення формування цієї якості під час його професійної підготовки; потребою держави в учителях початкової школи з високим рівнем еколого-валеологічної компетентності та відсутністю науково обґрунтованої методики відповідної підготовки вчителів у педагогічних коледжах.

Отже, актуальність дослідження зумовлена загостренням екологічної ситуації в Україні, необхідністю активізації процесів підготовки майбутніх учителів початкової школи до прийняття природобезпечних і здоров'язбережувальних рішень та відповідальності за наслідки діяльності в довкіллі. Доцільність дослідження зумовлена значними потенційними можливостями педагогічних коледжів у формуванні еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи та недостатньою теоретичною й методичною розробкою порушеної проблеми. Актуальність означеної проблеми, відсутність концептуальних, системних і фундаментальних досліджень стосовно формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки, а також необхідність розв'язання суперечностей в реальній підготовці вчителів початкової школи у педагогічних коледжах зумовили вибір теми дослідження: «Формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки у педагогічних коледжах».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (номер держреєстрації 0111U001620). Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 29.12.2015 р.) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 23.02.2016 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов, що забезпечують процес формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки, та методики їх реалізації.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективність формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки у педагогічному коледжі підвищиться за реалізації таких організаційно-педагогічних умов: доповнення змісту лекційних, практичних занять і педагогічної практики еколого-валеологічною інформацією відповідно до специфіки навчальної дисципліни; посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи шляхом залучення студентів до еколого-валеологічної діяльності; зорієнтованість на розвиток у студентів потреби та практичної готовності до еколого-валеологічної діяльності в школі; використання сучасних освітніх технологій у вивченні природничих дисциплін; активізація процесу формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези сформульовані такі **завдання** дослідження:

1. З'ясувати науково-теоретичний і практичний стан проблеми формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки.

2. Визначити сутність, критерії, показники, рівні сформованості еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

3. Обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу та методику їх реалізації.

4. Розробити науково-методичні рекомендації щодо формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки у педагогічному коледжі.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки (доповнення змісту лекційних, практичних занять і педагогічної практики еколого-валеологічною інформацією відповідно до специфіки навчальної дисципліни; посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи шляхом залучення студентів до еколого-валеологічної діяльності; зорієнтованість на розвиток у студентів потреби та практичної готовності до еколого-валеологічної діяльності в школі; використання сучасних освітніх технологій у процесі вивчення природничих дисциплін; активізація процесу формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій); етапи формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі професійної підготовки: спонукально-підготовчий, теоретико-накопичувальний, творчо-практичний, оцінювально-результативний; *розроблено* критерії (сформованість позитивної мотивації до здійснення діяльності еколого-валеологічного спрямування; сформованість системи еколого-валеологічних знань; сформованість екологічно і валеологічно спрямованих умінь (практична готовність до еколого-валеологічної діяльності); сформованість важливих для еколого-валеологічної діяльності професійних й особистісних якостей) та рівні (творчий, достатній, елементарний) еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу;

уточнено сутність поняття: «еколого-валеологічна компетентність майбутніх учителів початкової школи» відповідно до проблеми дослідження;

подальшого розвитку набули діагностичні методики дослідження еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні авторської методики реалізації організаційно-педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи, в укладанні авторських навчально-методичних посібників: «Еколого-валеологічна компетентність майбутнього вчителя», «Безпека життєдіяльності та охорона праці», «Актуальні проблеми гігієни та екології людини», «Зошит для практичних робіт з основ загальної екології», «Зошит для практичних робіт з основ валеології» та укладенні методичних рекомендацій, що можуть бути використані з метою вдосконалення та підвищення ефективності формування еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу.

Для досягнення поставленої мети в роботі були використані такі загальнонаукові **методи дослідження**: метод теоретичного узагальнення, якісного аналізу та синтезу – для уточнення змісту поняття «еколого-валеологічна компетентність майбутніх учителів початкової школи», його структури, критеріїв і показників; системного аналізу – для визначення організаційно-педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи; емпіричні (спостереження, анкетування, тестування, бесіди тощо) – для визначення рівнів

еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи й розробленої методики їх реалізації; методи математичної статистики – для визначення статистичної значущості результатів.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу, Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Тараса Григоровича Шевченка. Усього в експерименті взяли участь 396 студентів та 12 викладачів.

Основні результати дослідження впроваджені в практику підготовки у Вінницькому обласному комунальному гуманітарно-педагогічному коледжі (довідка № 35/18-01-02 від 14.03.2018 р.), Барському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Михайла Грушевського (довідка № 41 від 20.02.2018 р.), Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (довідка № 90 від 26.02.2018 р.), Уманському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Тараса Григоровича Шевченка (довідка № 86 від 15.03.2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Міжнародна науково-практична конференція» (Кіровоград, 2016); «Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку» (Київ, 2018); «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIV Каришинські читання)» (Полтава, 2018); «Творчий пошук молоді – курс на ефективність» (Хмельницький, 2018); «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2018); «Сучасні тенденції розвитку науки» (Київ, 2018); «Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасному освітньому просторі» (Суми, 2018); «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2018) *всукраїнських* конференціях: «Сучасні проблеми природничих наук» (Ніжин, 2013); «Підготовка конкурентоздатних фахівців: виклики сучасності» (Кривий Ріг, 2018); «Теорія і практика смарт навчання у професійній освіті» (Вінниця, 2017); «Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці» (Вінниця, 2018) на засіданнях кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2013-2018).

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, написаних у співавторстві, здобувачеві належить: обґрунтування та виокремлення структури еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів [9]; характеристика інноваційних педагогічних технологій в діяльності викладача природничих дисциплін [2]; розкриття особливостей міжпредметних зв'язків у формуванні системи біологічних понять [12]; підрозділи «Зоологія», «Біологія людини» [29], підрозділи, що стосуються екологічної фізіології та екології людини [31].

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані в 31 науковій праці, зокрема: 9 статей – у наукових фахових виданнях України (у тому числі 5

– у виданнях України, що включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus), 2 – у закордонних періодичних виданнях, 11 тез – у матеріалах конференцій, 1 – в збірнику наукових праць; 4 навчально-методичних посібники, 2 методичні рекомендації.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (236 найменувань, із них 5 – іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації – 246 сторінок, із них 185 – основного тексту. Робота містить 23 таблиць на 11 сторінках, 5 рисунків на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу й методи дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, наведено дані про експериментальну базу, впровадження й апробацію основних положень наукової роботи, публікації автора, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі - **«Теоретичні основи проблеми формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки»** - розглянуто базові поняття дослідження; висвітлено формування еколого-валеологічної компетентності особистості як актуальну проблему педагогічної науки та практики; представлено еколого-валеологічну компетентність особистості в контексті дефінітивних підходів; визначено особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах.

Доведено, що готовність майбутніх учителів початкової школи до розвитку в дітей екологічно і валеологічно мотивованої поведінки має бути результатом еколого-валеологічної підготовки майбутніх учителів, формування їхньої еколого-валеологічної компетентності, а становлення готовності до відповідної діяльності означає утворення системи таких мотивів, інтересів, установок, рис особистості, знань, досвіду практичної діяльності студентів, які, активізуючись, забезпечать можливість ефективно виконувати свої професійні функції, пов'язані з еколого-валеологічною діяльністю майбутнього вчителя початкової школи.

У дослідженні еколого-валеологічну компетентність майбутніх учителів початкової школи визначено як інтегровану характеристику професійних і особистісних якостей студентів, що відображає рівень сформованості еколого-валеологічних цінностей, їхню особистісну позицію щодо необхідності природоохоронної та здоров'язбережувальної діяльності, еколого-валеологічний тезаурус, освоєння методів еколого-валеологічної діяльності в навколишньому середовищі; уміння та практичний досвід, що дають змогу майбутнім педагогам успішно здійснювати педагогічно орієнтовану еколого-валеологічну діяльність, спрямовану на збереження здоров'я учнів початкової школи та охорону довкілля; здатність реалізовувати на практиці здоров'язбережувальні технології.

Теоретико-методологічною основою дослідження формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи визначено підходи: компетентнісний, що орієнтує вчителя початкової школи на

формування в учнів екологічних і валеологічних знань, способів діяльності та ціннісного ставлення до природи і власного здоров'я за рахунок підсилення світоглядної, прикладної й практичної складових початкової освіти, а також урахування життєвого досвіду школярів молодших класів; особистісно-діяльнісний, котрий обґрунтовує вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з позицій особливостей їхнього психічного розвитку, принципів особистісно-орієнтованого навчання, а також технологій формування еколого-валеологічних знань, відповідних умінь і досвіду еколого-валеологічної діяльності; особистісний підхід зумовлений тим, що процес формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх педагогів трактується з урахуванням особистісної позиції кожного з учасників процесу; аксіологічний підхід, що розкриває сутність еколого-валеологічних цінностей як складової професійної компетентності, дає можливість визначити перелік еколого-валеологічних цінностей, котрими мають оволодіти майбутні педагоги; системний підхід, який передбачає дослідження еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи не ізольовано, як автономну одиницю, а передусім як взаємодію і зв'язки різних компонентів цілого, знаходження в системі цих відносин провідних тенденцій та основних закономірностей.

У другому розділі - «**Діагностика еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи**» - визначено структуру, компоненти, критерії та рівні еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи; описано організацію дослідження стану еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи; представлено результати констатувального дослідження рівнів еколого-валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу.

У дослідженні визначено структуру еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи у єдності чотирьох компонентів: мотиваційно-ціннісного, пізнавально-інформаційного, практично-діяльнісного та особистісно-рефлексивного. Відповідно до структурних компонентів еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи визначено такі критерії: сформованість позитивної мотивації до здійснення діяльності еколого-валеологічного спрямування; сформованість системи еколого-валеологічних знань; сформованість екологічно і валеологічно спрямованих умінь (практична готовність до еколого-валеологічної діяльності); сформованість важливих для еколого-валеологічної діяльності професійних та особистісних якостей.

Визначено такі показники критерію «сформованість позитивної мотивації до здійснення діяльності еколого-валеологічного спрямування»: зацікавленість проблемами збереження довкілля й здоров'я (власного й учнів початкової школи); наявність мотивів і потреб природозбережувальної та валеологічної діяльності; сформованість екологічно і валеологічно значущих ціннісних орієнтацій, переконань у необхідності дотримуватися норм природокористування та збереження здоров'я; умотивованість на розвиток еколого-валеологічної компетентності учнів початкової школи.

До показників критерію «сформованість системи еколого-валеологічних знань» віднесено: рівень і глибина еколого-валеологічних знань; володіння

еколого-валеологічними поняттями й термінами; знання про шляхи збереження та зміцнення власного здоров'я й здоров'я учнів початкової школи; знання про особливості ефективної організації природоохоронної та здоров'язбережувальної діяльності з учнями початкової школи.

Показниками критерію «практична готовність до еколого-валеологічної діяльності» визначено: уміння й навички застосування еколого-валеологічних знань; активна еколого-валеологічна позиція; уміння проектувати виховні заходи з учнями початкової школи щодо здійснення спільної еколого-валеологічної діяльності; уміння щодо формування еколого-валеологічної компетентності учнів початкової школи; досвід валеологічної діяльності (дотримання норм здорового способу життя); досвід екологічної діяльності, що виявляється в підтриманні, розвитку довілля (досвід природоохоронної діяльності).

До показників критерію «сформованість важливих для еколого-валеологічної діяльності професійних й особистісних якостей» віднесено: здатність до рефлексії (рефлексія щодо місця та ролі людини в біологічному світі); відповідальність, вимогливість, ініціативність, емпатійність, принциповість тощо; здатність до ефективної комунікації у сфері еколого-валеологічної діяльності.

Як засвідчили результати констатувального етапу педагогічного експерименту, на початку в ЕГ було 6,7 % студентів з творчим рівнем еколого-валеологічної компетентності (в КГ – 6,25 %); з достатнім рівнем було 54,12 % в ЕГ та 53,65 % в КГ; з елементарним рівнем в ЕГ було 39,18 % респондентів, а в КГ – 40,1 %. Результати статистичної обробки одержаних результатів підтвердили відсутність статистичних відмінностей між обраними групами.

Одержані результати засвідчили, що значна кількість студентів ЕГ та КГ має елементарний рівень еколого-валеологічної компетентності, оскільки відповідна проблематика – екологічна компетентність, валеологічна компетентність, особливості розвитку еколого-валеологічної компетентності учнів початкової школи – недостатньо, на нашу думку, представлена в еколого-валеологічній освіті в педагогічному коледжі. Більшість студентів керується прагматичними мотивами взаємодії з природою і має пасивно-агресивний тип поведінки щодо власного здоров'я та збереження природи. Отже, студенти не готові до ефективної професійної природоохоронної та здоров'язбережувальної діяльності та не усвідомлюють відповідальності за її наслідки.

Аналіз результатів, одержаних на констатувальному етапі дослідження, дав змогу визначити низку проблем і негативних тенденцій у становленні еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи:

- спостерігаємо відносно стійкий професійний інтерес студентів до еколого-валеологічних проблем, але водночас помітною є недостатня спрямованість на формування власної еколого-валеологічної компетентності;

- відсутній взаємозв'язок між успішною навчальною діяльністю та подальшою можливістю успішної еколого-валеологічної професійної діяльності, абстрактне бачення майбутньої професійної діяльності;

- спостерігаємо також невпевненість у власних професійних можливостях, низьку самооцінку власної еколого-валеологічної компетентності.

Результати початкового діагностування засвідчують необхідність удосконалення системи підготовки майбутніх учителів початкової школи шляхом реалізації спеціальних заходів, спрямованих на розвиток їхньої мотивації щодо формування еколого-валеологічної компетентності; розроблення комплексної методики, котра б дала змогу діагностувати та здійснювати постійний моніторинг становлення еколого-валеологічної компетентності студентів; забезпечення цільової спрямованості навчально-виховного процесу на формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Доведено, що формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів значною мірою залежить від організації навчально-виховного процесу в педагогічному коледжі, його змісту, форм і методів, ставлення викладачів до реалізації цього завдання, усвідомлення ними важливості розвитку еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки.

У третьому розділі - **«Обґрунтування й експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки»** - представлено організаційно-педагогічні умови та модель формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки в педагогічних коледжах; описано організацію та перебіг формувального етапу експерименту; визначено ефективність дослідно-експериментальної роботи.

У дослідженні виходили з розуміння організаційно-педагогічних умов як сукупності взаємопов'язаних чинників, дотримання яких необхідне для ефективного формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Організаційно-педагогічними умовами формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи визначено: доповнення змісту лекційних, практичних занять і педагогічної практики еколого-

Рис. 1. Модель формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи

валеологічною інформацією відповідно до специфіки навчальної дисципліни; посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки

майбутніх учителів початкової школи шляхом залучення студентів до еколого-валеологічної діяльності; зорієнтованість на розвиток у студентів потреби та практичної готовності до еколого-валеологічної діяльності в школі; використання сучасних освітніх технологій у процесі вивчення природничих дисциплін; активізація процесу формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

З урахуванням виокремлених організаційно-педагогічних умов створено модель формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи (рис. 1), що об'єднує чотири блоки (цільовий, змістовий, операційний, результативний), котрі мають логічний взаємозв'язок і містять систему взаємопов'язаних елементів.

Методику реалізації організаційно-педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи впроваджено в чотири етапи (спонукально-підготовчий, теоретико-накопичувальний, творчо-практичний, оцінювально-результативний).

Метою спонукально-підготовчого етапу визначено розвиток: зацікавленості студентів проблемами збереження довкілля та здоров'я; мотивів і потреб природозбережувальної та валеологічної діяльності; екологічно і валеологічно значущих ціннісних орієнтацій, переконань у необхідності дотримуватися норм природокористування та збереження здоров'я; умотивованості майбутніх учителів на розвиток еколого-валеологічної компетентності учнів початкової школи.

Метою теоретико-накопичувального етапу є розвиток, розширення і поглиблення: еколого-валеологічних знань майбутніх учителів, оволодіння еколого-валеологічними поняттями й термінами; знань про шляхи збереження та зміцнення власного здоров'я й здоров'я учнів початкової школи; знань про особливості ефективної організації природоохоронної діяльності з учнями початкової школи.

На творчо-практичному етапі основну увагу приділяли розвитку вмінь і навичок застосування еколого-валеологічних знань; активної еколого-валеологічної позиції; досвіду різних видів еколого-валеологічної діяльності (дотримання норм здорового способу життя); умінь проектувати виховні заходи з учнями початкової школи щодо здійснення спільної еколого-валеологічної діяльності; умінь щодо формування еколого-валеологічної компетентності учнів початкової школи; досвіду екологічної діяльності, досвіду природоохоронної діяльності.

Метою оцінно-результативного етапу є розвиток: здатності до рефлексії; відповідальності, вимогливості, ініціативності, емпатійності, принциповості тощо; здатності до ефективної комунікації у сфері еколого-валеологічної діяльності.

Для розв'язання завдань вказаних етапів використовувалися такі методи: еколого-валеологічні проекти, екологічні стежини, ділова гра, групова дискусія, рефлексивні вправи, творчі роботи, перегляд відеоматеріалів тощо; форми: лекції, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні консультації, змішане навчання, тренінги, майстер-класи, творчі лабораторії, круглі столи,

тощо; засоби: мультимедійні презентації, веб-додатки (Collaborator та ін.), електронні навчально-методичні комплекси тощо.

Отримані результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої методики реалізації організаційно-педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Як видно з таблиці 1, після експерименту в ЕГ відбулися значні зміни в рівнях еколого-валеологічної компетентності студентів. Так, якщо з елементарним рівнем еколого-валеологічної компетентності було до експерименту 39,18 % респондентів, то після експерименту їхня кількість зменшилася до 12,37 %. З достатнім рівнем було 54,12 % студентів, а після експерименту стало 71,13 %. З творчим рівнем до експерименту було 6,7 %, а після експерименту стало 16,5 % майбутніх учителів. У контрольній групі не відбулося таких суттєвих змін.

Таблиця 1

Динаміка результатів діагностики еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи (ЕГ та КГ)

Групи	Рівні	Творчий		Достатній		Елементарний	
		п	%	п	%	п	%
ЕГ (n=194) (до експ.)		13	6,7	105	54,12	76	39,18
КГ (n=192) (до експ.)		12	6,25	103	53,65	77	40,1
ЕГ (n=194) (після експ.)		32	16,5	138	71,13	24	12,37
КГ (n=192) (після експ.)		13	6,77	104	54,17	75	39,06

Для перевірки статистичної значущості змін, що відбулися в кількісних показниках еколого-валеологічної компетентності студентів, ми скористалися критерієм згоди χ^2 Пірсона, обчислене значення якого дало змогу стверджувати, що в студентів експериментальної групи відбулися статистично значущі зміни (на відміну від студентів контрольної групи).

Отже, мета дослідження досягнута, гіпотеза підтверджена, завдання виконані. Узагальнення результатів теоретичного пошуку та дослідно-експериментальної роботи дало змогу зробити

ВИСНОВКИ:

1. Нині особливо актуальною є еколого-валеологічна діяльність майбутнього вчителя початкової школи, що пов'язана з еколого-валеологічним навчанням і вихованням школярів, тобто навчання й виховання учнів, що відбуваються з позиції збереження здоров'я людини та навколишнього середовища; здійснення спільно з педагогічним колективом еколого-валеологічної просвіти батьків, громадськості; самовдосконалення, підвищення своєї професійної майстерності в галузі збереження здоров'я та охорони природи.

Формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи розуміємо як багатогранний, складний, суперечливий, поступовий процес неперервної, активної теоретичної й практичної діяльності студентів, спрямованої на здобування еколого-валеологічних знань, розвиток

відповідних здібностей студентів, стійкої мотивації, вольових зусиль у ставленні до еколого-валеологічних проблем на тлі позитивного емоційного ставлення, на формування переконань і відповідної поведінки в розв'язанні педагогічних, еколого-валеологічних, природоохоронних та здоров'язбережувальних завдань.

2. У дослідженні визначено еколого-валеологічну компетентність майбутніх учителів початкової школи як інтегровану характеристику професійних та особистісних якостей студентів, що відображає рівень сформованості еколого-валеологічних цінностей, їхню особистісну позицію щодо необхідності природоохоронної й здоров'язбережувальної діяльності, еколого-валеологічний тезаурус, освоєння методів еколого-валеологічної діяльності в навколишньому середовищі; уміння та практичний досвід, що дають змогу майбутнім педагогам успішно здійснювати педагогічно орієнтовану еколого-валеологічну діяльність, спрямовану на збереження здоров'я та охорону довкілля; здатність реалізовувати на практиці здоров'язбережувальні технології.

До структури еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи входять чотири компоненти: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інформаційний, практично-діяльнісний та особистісно-рефлексивний. Відповідно до структурних компонентів еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи визначено такі критерії з відповідними показниками: сформованість позитивної мотивації до здійснення діяльності еколого-валеологічного спрямування (зацікавленість проблемами збереження довкілля та здоров'я; наявність мотивів і потреб природозбережувальної та валеологічної діяльності; сформованість екологічно і валеологічно значущих ціннісних орієнтацій, переконань у необхідності дотримуватися норм природокористування та збереження здоров'я; умотивованість на розвиток еколого-валеологічної компетентності учнів початкової школи); сформованість системи еколого-валеологічних знань (рівень і глибина еколого-валеологічних знань; володіння еколого-валеологічними поняттями й термінами; знання про шляхи збереження та зміцнення власного здоов'я й здоров'я учнів початкової школи; знання про особливості ефективної організації природоохоронної діяльності з учнями початкової школи); сформованість екологічно і валеологічно спрямованих умінь (практична готовність до еколого-валеологічної діяльності, показниками якої є: уміння й навички застосування еколого-валеологічних знань; активна еколого-валеологічна позиція; досвід різних видів еколого-валеологічної діяльності; уміння проектувати виховні заходи з учнями початкової школи щодо здійснення спільної еколого-валеологічної діяльності; уміння щодо формування еколого-валеологічної компетентності учнів початкової школи; досвід природоохоронної діяльності); сформованість важливих для еколого-валеологічної діяльності професійних та особистісних якостей (здатність до рефлексії; відповідальність, вимогливість, ініціативність, емпатійність, принциповість тощо; здатність до ефективної комунікації у сфері еколого-валеологічної діяльності).

3. Організаційно-педагогічними умовами формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи

визначено: доповнення змісту лекційних, практичних занять та педагогічної практики еколого-валеологічною інформацією відповідно до специфіки навчальної дисципліни; посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи шляхом залучення студентів до еколого-валеологічної діяльності; зорієнтованість на розвиток у студентів потреби та практичної готовності до еколого-валеологічної діяльності в школі; використання сучасних освітніх технологій у процесі вивчення природничих дисциплін; активізація процесу формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Методику реалізації організаційно-педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи впроваджено в чотири етапи (спонукально-підготовчий, теоретико-накопичувальний, творчо-практичний, оцінювально-результативний).

4. Підготовлене і впроваджене науково-методичне забезпечення формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи ґрунтується на методологічних підходах, дидактичних і специфічних принципах формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів. Воно містить навчально-методичні посібники, робочі зошити, методичні рекомендації. Зокрема, у навчально-методичному посібнику «Еколого-валеологічна компетентність майбутнього вчителя» розкрито сутність і структуру поняття «еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів», закономірності, дидактичні та специфічні принципи формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів тощо. У методичних рекомендаціях містяться вказівки щодо застосування викладачами педагогічних коледжів діагностичних методів, опитувальників, анкет, які вони можуть використовувати у своїй роботі з метою формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Результати проведеної експериментально-дослідної роботи дають підстави стверджувати, що впроваджені організаційно-педагогічні умови, модель й науково-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів початкової школи ефективно вплинули на формування їхньої еколого-валеологічної компетентності.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Наукові пошуки шляхів удосконалення професійної освіти майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах потребують посиленої уваги до використання потенціалу інших навчальних дисциплін щодо формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів. На окрему увагу заслуговує питання організації психолого-педагогічного супроводу формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати
дисертації

1. Бузенко І. Л. Формування екологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки / І. Л. Бузенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 49 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2017. – С. 73 -75.

2. Бузенко І. Л. Інноваційні педагогічні технології в діяльності викладача природничих дисциплін / І. Л. Бузенко, Н. В. Левчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Вип. 41. – Вінниця, 2014. – С. 191-194.

3. Бузенко І. Л. Еколого-валеологічна компетентність : дефінітивні підходи / І. Л. Бузенко // Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 166. – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. – С. 193-196.

4. Бузенко І. Л. Екологічна та валеологічна компетентність у структурі професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя / І. Л. Бузенко // Проблеми освіти: зб. наукових праць / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. – Вип. 88. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. – С. 54-64.

5. Бузенко І. Л. Методика реалізації педагогічних умов формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи / І. Л. Бузенко // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. пр. Педагогічні науки / Головний редактор Локарева Г. В. – Вип.2 (29). –Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. – С. 84-91.

6. Бузенко І. Л. Еколого-валеологічна компетентність у підготовці майбутнього вчителя / І. Л. Бузенко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / За ред. проф. Тетяни Степанової. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. – № 2 (61). – С. 35-39.

7. Бузенко І. Л. Сутність еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя / І. Л. Бузенко // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Херсон: ХДУ, 2018. – Вип. LXXXI. – С. 106-110.

8. Бузенко І. Л. Формування еколого-валеологічної компетентності як педагогічна проблема / І. Л. Бузенко // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки – № 7. 2018. – Черкаси. – С. 34-41.

9. Бузенко І. Л. Структура еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів / І. Л. Бузенко, В. А. Фрицюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 51 / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 207-210.

10. Бузенко І. Л. Проблема формування екологічної компетентності майбутніх учителів / І. Л. Бузенко // Zbiór artykułow naukowych

recenzowanych: Science, research, development. – Warszawa, Polska, 2018 . – P. 157-162.

11. Buzenko I. L. The formation of valeology ecological competence of the personality as pedagogical problem / I. L. Buzenko // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal). Warszawa, Polska, #3 (31). 2018. – С. 8-11.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

12. Бuzенко І. Л. Міжпредметні зв'язки у формуванні системи біологічних понять / І. Л. Бuzенко, Н. В. Левчук // Сучасні проблеми природничих наук : Зб. матер. VIII Всеукраїнської студентської наукової конференції. – Ніжин, 2013. – С. 141-141.

13. Бuzенко І. Л. Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутнього вчителя / І. Л. Бuzенко // Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук : основні наукові проблеми та перспективи дослідження : збірник наукових праць ВДПУ. – Вінниця. 2014. – ип.11(16). – С. 93-94.

14. Бuzенко І. Л. Еколого-валеологічна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх учителів / І. Л. Бuzенко // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. – Вінниця. 2016. – №6 (9). – С. 214-217.

15. Бuzенко І. Л. Проблема формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх педагогів / І. Л. Бuzенко // Зб. матер. Міжнародної наук.-практ. конференції. – Кіровоград : «КОД». 2016. – С. 61-63.

16. Бuzенко І. Л. Формування еколого-валеологічної культури студентів педагогічних коледжів / І. Л. Бuzенко // Теорія і практика smart навчання у професійній освіті : матеріали I Всеукраїнської веб-конференції, – Вінниця, 16-травня 2017 р. / ВДПУ ім. М. Коцюбинського ; ред. кол.: Р. С. Гуревич [та інші]. – Вінниця, 2017. – С. 163-167.

17. Бuzенко І. Л. Формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів / І. Л. Бuzенко // «Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці»: Зб. матер. III Всеукраїнської інтернет-конференції. – Вінниця, 2018. – Режим доступу: <http://socrates.vsau.org>.

18. Бuzенко І. Л. Еколого-валеологічна компетентність у професійній підготовці вчителів / І. Л. Бuzенко // Сучасні тенденції розвитку науки: Зб. матер. II Міжнародної наук.-практ. конф. – Київ, 2018 . – С. 13-15.

19. Бuzенко І. Л. Еколого-валеологічна компетентність у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя / І. Л. Бuzенко // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXIV Каришинські читання) : Зб. матер. Міжнародної наук.-практ. конференції. – Полтава, 2018. – С. 55-57.

20. Бuzенко І. Л. Еколого-валеологічна компетентність як особистісне утворення / І. Л. Бuzенко // Підготовка конкурентоздатних фахівців: виклики сучасності»: Зб. матер. Всеукраїнської наук.-практ. конференції. – Кривий Ріг, 2018. – С. 84-87.

21. Бuzенко І. Л. Формування еколого-валеологічної компетентності

особистості / І. Л. Бузенко // Творчий пошук молоді – курс на ефективність: Зб. матер. ІХ Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції молодих учених. – Хмельницький, 2018. – С. 76-68.

22.Бузенко І. Л. Умови формування екологічної компетентності майбутнього вчителя / І. Л. Бузенко, В. А. Фрицюк // Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку : Зб. матер. ІV Міжнародної наук.-практ. конференції. – Київ, 2018. – С. 7-8.

23.Бузенко І. Л. Формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх педагогів у педагогічному коледжі / І. Л. Бузенко // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : Зб. матер. ІІ Міжнародної наук.-практ. Інтернет-конф. на базі Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2018. – С. 32-34.

24.Бузенко І. Л. Екологічні знання як основа для формування еколого-валеологічної компетентності студентів / І. Л. Бузенко // Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: Зб. матер. Міжнародної наук.-практ. конф. – Львів, 2018. – С. 92-93.

25.Бузенко І. Л. Структура еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів / І. Л. Бузенко // Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасному освітньому просторі: Зб. матер. ІІІ Міжнародної наук.-практ. конф. – Суми, 2018. – С. 74-74.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

26.Бузенко І. Л. Еколого-валеологічна компетентність майбутнього вчителя : навч.-метод. посібник / І. Л. Бузенко. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. – 155 с.

27.Бузенко І. Л. Безпека життєдіяльності та охорона праці: навч.-метод. посібник для студентів заочного відділення / Ірина Леонідівна Бузенко. – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2017. – 112 с.

28.Бузенко І. Л. Біологія 7-9 класи. Дидактичні матеріали до курсу : Навчально-методичний посібник / Н. В. Левчук, І. Л. Бузенко, О. А. Наконечний. – Вінниця:ТОВ « Нілан ЛТД», 2014. – 200 с.

29.Кириєнко Т. В. Актуальні проблеми гігієни та екології людини : навчальний посібник / Т. В. Кириєнко, І. Л. Бузенко, Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – 108 с.

30.Бузенко І. Л. Зошит для практичних робіт з основ загальної екології / І. Л. Бузенко. – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2017. – 56 с.

31.Бузенко І. Л. Зошит для практичних робіт з основ валеології / Ірина Леонідівна Бузенко. – Вінниця: ТОВ «Друк», 2018. – 56 с.

АНОТАЦІЇ

Бузенко І. Л. Формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки у педагогічних коледжах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України. – Вінниця, 2018.

Дисертацію присвячено актуальній проблемі формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки в педагогічних коледжах.

У роботі розкрито сутність «еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи», визначено критерії, показники, рівні сформованості досліджуваної якості. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови, що позитивно впливають на формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи (доповнення змісту лекційних, практичних занять та педагогічної практики еколого-валеологічною інформацією відповідно до специфіки навчальної дисципліни; посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи шляхом залучення студентів до еколого-валеологічної діяльності; зорієнтованість на розвиток у студентів потреби та практичної готовності до еколого-валеологічної діяльності в школі; використання сучасних освітніх технологій у процесі вивчення природничих дисциплін; активізація процесу формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій) та методику їх реалізації за етапами: спонукально-підготовчим, теоретико-накопичувальним, творчо-практичним, оцінювально-результативним. Розроблено та перевірено модель формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: майбутні вчителі початкової школи, еколого-валеологічна компетентність, організаційно-педагогічні умови, методика, формування.

Бузенко И. Л. Формирование эколого-валеологического компетентности будущих учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки в педагогических колледжах. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет, Министерство образования и науки Украины. – Винница, 2018.

В работе раскрыта сущность эколого-валеологической компетентности будущих учителей начальной школы, определены критерии, показатели, уровни сформированности исследуемого качества. Теоретически обоснованы и экспериментально проверены организационно-педагогические условия, положительно влияющие на формирование эколого-валеологической компетентности будущих учителей начальной школы (дополнение содержания лекционных, практических занятий и педагогической практики эколого-

валеологической информации в соответствии со спецификой учебной дисциплины, усиление прикладной направленности содержания профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы путем привлечения студентов к эколого-валеологической деятельности; ориентирование на развитие у студентов потребности и практической готовности к эколого-валеологической деятельности в школе, использование современных образовательных технологий в процессе изучения естественных дисциплин; активизация процесса формирования эколого-валеологической компетентности будущих учителей начальной школы средствами информационно-коммуникационных технологий) и методику их реализации, в которую включены этапы: побудительно-подготовительный, теоретически-накопительный, творчески-практический, оценочно-результативный. Разработана и проверена модель формирования эколого-валеологической компетентности будущих учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки в педагогических колледжах.

Ключевые слова: будущие учителя начальной школы, эколого-валеологическая компетентность, организационно-педагогические условия, методика, формирование.

Buzenko I. L. Formation of ecological and valeological competence of primary school teachers in the process of training teachers in colleges. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of a candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.04 – theory and methodic of professional education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2018.

Realization of important tasks is related to the reform of the educational sector in Ukraine requires a qualitative improvement of training the teaching staff, particularly of primary school teachers. Environmental and valeological competence, interfering in the structure of professional pedagogical competence of future teachers are mutually determined. Their interaction actively influences not only the structure of the personality and professional qualities of a teacher, but also within the professional and pedagogical competence strengthens their relationship, forms the ecological and valeological category apparatus of thinking of a future teacher, increases the development of pedagogical reflection, determines the ability to axiological understanding of their social missions in solving environmental problems, preserving and developing the health of the growing generation.

The urgency of the abovementioned problems, lack of basic educational studies which systematically examine the problem of formation of ecology and valeological competence of primary school teachers, determined the choice of the research topic: «Formation of ecological and valeological competence of primary school teachers in the process of training teachers in colleges».

The purpose of the study is to provide theoretical substantiation and experimental verification of the pedagogical conditions that ensure the process of forming the ecological and valeological competence of the students of the pedagogical college in the process of professional training.

The scientific novelty and the theoretical significance of the obtained results is that: for the first time, theoretically substantiated and experimentally verified organizational and pedagogical conditions for the formation of the environmental and valeological competence of future teachers of elementary school in the process of professional training (improving the content of lectures, seminars, practical classes and pedagogical practice ecological-valeological information in accordance with the specifics of the discipline; the strengthening of the applied orientation of the content of professional training and future teachers of elementary school by involving students in environmental and valeological activities; orientation (pedagogical leadership of this process) for the development of students' needs and practical readiness for environmental and valeological activity in school, the use of modern educational technologies in the process of studying natural sciences, activation of the formation process ecological and valeological competence of future teachers of elementary school by means of information and communication technologies); stages of formation of ecological and valeological competence of students of the pedagogical college in the process of professional training: inductive-preparatory, theoretical-accumulation, creative-practical, evaluation-productive; developed criteria (the formation of positive motivation for the implementation of the ecological and valeological direction, the formation of the system of environmental and valeological knowledge, the formation of environmentally and valeologically directed skills (practical readiness for environmental and valeological activities), the formation of important for the ecologi- valeological activity of professional and personal qualities) and levels (creative, sufficient, elementary) of ecological and valeological competence of students of the pedagogical college; the essence of the concepts: «ecological and valeological competence», «ecological and valeological competence of future teachers of elementary school» is specified in accordance with the research problem; Further development of diagnostic methods of examination of ecological and valeological competence of students of the pedagogical college.

The practical significance of the results obtained is to develop and test the author's methodology for forming the ecological and valeological competence of the students of the pedagogical college, to conclude an author's teaching manual «Ecology and Values Competence of the Future Teacher» and to develop methodological recommendations that can be used in the aim to improve and increase the formation of ecological and valeological competence formation efficiency of the pedagogical college students.

Formation of ecological and valeological competence of future teachers the elementary school is understood as a multifaceted, complex, contradictory, gradual process of continuous, active theoretical and practical activity of students aimed at obtaining environmental and valeological knowledge, the development of appropriate students' abilities, stable motivation, force of will in relation to environmental and valeological problems on the background of positive emotional attitudes, on the beliefs formation and appropriate behavior in solving pedagogical, ecological-valeological, environmental and health-saving tasks.

Key words: future teachers of elementary school; ecological and valeological competence; organizational and pedagogical conditions; the method of realization of organizational and pedagogical conditions; formation.